

Οι εικόνες του τεύχους προέρχονται από την αναδρομική έκθεση του Κωνσταντίνου Παρθένου με τίτλο «Η ιδανική Ελλάδα της ζωγραφικής του» που πραγματοποιείται στην Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλέξανδρου Σούτσου. Επιμέλεια: Ζίνα Καλούδη. Μέχρι 28/2.

Μεγάλο γυμνό, 1912-1930, λάδι σε καμβά

Ο Παρθένος στην Εθνική Πινακοθήκη

Του
ΚΩΣΤΑ
ΧΡΙΣΤΟ-
ΠΟΥΛΟΥ

Με ένα κιβώτιο μοιάζει η αναδρομική έκθεση του Κωνσταντίνου Παρθένου στην Εθνική Πινακοθήκη. Με ένα τεράστιο κιβώτιο που σφραγίστηκε πριν την ανακάλυψή της και άνοιξε ξανά για να απλωθεί το περιεχόμενό του στους νέους χώρους της. Ακόμα και τα διαφορετικά χρώματα των επιφανειών πάνω στις οποίες αναρτήθηκαν οι πίνακες για να τους ταξινομήσουν χρονικά θυμίζουν κάποιες παλιές συνθήκες. Μόνο που έρχονται, κάποιες φορές, να «κλέψουν» κάτι από τις ζωγραφικές αποχρώσεις του Παρθένου, που κάποτε πλαισιωνόταν από τους ολόλευκους τοίχους του εργαστηρίου του, στην εδώ και δεκαετίες κατεδαφισμένη κατοικία του πλυσίον του Παρθενώνα.

Όχι πως αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία. Άλλωστε, η σημερινή συγκυρία του ουρμαγδού των εικόνων, άλλη από εκείνη της δημιουργίας τους, απαιτεί την απόσπαση του βλέμματος, προτάσσει την αμεσότερη επικοινωνία, επιβάλλει κάποιες σαφέστερες οδηγίες στην περιήγηση μιας έκθεσης. Την ίδια στιγμή, θα πρέπει να αποδοθεί στον ζωγράφο ένα κατανοτό για το κοινό «αφήγημα», που δεν θα αφήνει απορίες και αμφιβολίες και θα αποτρέπει τις πολλαπλές αναγνώσεις σε ό,τι αφορά τη ζωή και την καλλιτεχνική πορεία του. Οι εποχές αλλάζουν, μάλλον γρηγορότερα από την Εθνική Πινακοθήκη, παρόμοια και η οπτική μας, τα εργαλεία της πρόσληψης των έργων. Τα τελευταία ωστόσο παραμένουν εκεί, ίδια και απaráλλαχτα, ικανά να ανταποκριθούν με ξεχωριστό τρόπο στην εκάστοτε συγκυρία.

Τι νέο κομίζει, λοιπόν, η έκθεση; Πέρασαν οκτώ μόλις χρόνια από την προηγούμενη, αναδρομικού χαρακτήρα, παρουσίαση έργων του Παρθένου στο Ίδρυμα Θεοχαράκη. Όμως το κοινό δεν παύει να ανανεώνεται, από νεότερες γενιές ανθρώπων και όχι μόνο. Ασφαλώς,

η έκθεση στην Εθνική Πινακοθήκη είναι περισσότερο εποπτική, προσφέροντας μια πληρέστερη καταγραφή της διαδρομής του καλλιτέχνη. Δεν λείπουν, μάλιστα, κάποια νέα κείμενα στον συνοδευτικό κατάλογο που την τεκμηριώνουν περαιτέρω, ενώ παρουσιάζονται και ορισμένα έργα που σπάνια το κάπως πιο «ενημερωμένο» κοινό έχει την ευκαιρία να δει από κοντά.

Εύλογα, η παρούσα έκθεση είναι άμεσα συνδεδεμένη με την επανέναρξη της κανονικής λειτουργίας της Εθνικής Πινακοθήκης. Είναι, ακόμα, η τελευταία που προγραμματίστηκε από την Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα, η οποία, δυστυχώς, δεν πρόλαβε τα εγκαίνιά της. Οι φράσεις της από τον κατάλογο είναι χαρακτηριστικές: «Τον Κωνσταντίνο Παρθένου είχαμε επιλέξει ομόφωνα οι συνεργάτες μου και εγώ να τιμήσουμε, αφιερώνοντάς του την πρώτη αναδρομική έκθεση στη νέα Εθνική Πινακοθήκη, μετά τη μνημειακή έκθεση του πορτραίτου από τις συλλογές του Λούβρου. Ο Παρθένος κατέχει μια ξεχωριστή θέση στο ομαδικό αουσνείδιτο του μέσου Έλληνα. Είναι ταυτισμένος με μια οραματική Ελλάδα, που αγκαλιάζει έναν εξαϊλωμένο χώρο, ενοικημένο από τον μύθο και την ιστορία του. Είναι η 'ιδανική' Ελλάδα του Παρθένου, σύμφωνα με τον τίτλο της έκθεσης» (σ. 19).

Το κιβώτιο άνοιξε, φέρνει μαζί του και τέτοιου ύφους ή περιεχομένου διατυπώσεις. Δεν είναι απαραίτητα ψευδείς. Έρχονται να συμπληρώσουν μια μεγάλη ακολουθία ανάλογων εκτιμήσεων, σε αρκετές περιπτώσεις χρησιμοποιώντας και τις ίδιες λέξεις. Τι υποστηρίζεται σε αυτές; Υστερα από έναν περίπου αιώνα ξεστράτισματος και ετεροκαθορισμού της νεοελληνικής τέχνης από «ξένα κέντρα», ανάμεσά τους και το Παρίσι όπου βρίσκεται η συλλογή του Λούβρου της εναρκτήριας έκθεσης της ανακαινισμένης Πινακοθήκης, ήρθε η στιγμή της ανακάλυψης μιας διαφορετικής Ελλάδας, «ιδανικής» και

«οραματικής», εκείνης που δεν κατοικείται από το φαντασιακό της Δύσης αλλά, αυτή τη φορά, από το «ομαδικό αουσνείδιτο του μέσου Έλληνα». Το έργο του Παρθένου συνδέθηκε ευθέως με μια νέα συμβολική αρχή της πορείας των εικαστικών τεχνών στην Ελλάδα, μακριά και πέρα από χαρακτηρισμένα σαν αλλοεθνή και, ως εκ τούτου, εθνικά αλλοτριωτικά αισθητικά προτάγματα.

Ακριβέστερα, η «ιδανική» Ελλάδα του Παρθένου είναι αυτή στην οποία φέρεται να επικρατεί μια συνένωση, μια εξσορρόπηση των δύο παραπάνω προοπτικών, εκείνη του συγχρονισμού μιας ιθαγενούς τέχνης με τη δυναμική των διεθνών κινήματων του μοντερνισμού, έστω των λιγότερο ακραίων και πρωτοποριακών. Την ιστορία αυτής της συνθετικής διαδικασίας αφηγούνται οι περισσότερες από τις υπόλοιπες αίθουσες της μόνιμης συλλογής της Πινακοθήκης. Τα ίδια τα έργα άλλοτε την επιβεβαιώνουν και, άλλοτε, συμμορφώνονται με αυτήν, ώστε να συμπεριληφθούν στον εθνικό κανόνα. Έναν «κανόνα» στη διαμόρφωση του οποίου συμμετέχει ενεργά η Πινακοθήκη, σύμφωνα πάντοτε με τον επιθετικό προσδιορισμό που τη συνοδεύει.

Εξακολουθεί σήμερα να έχει την ίδια εθνική σημασία το παραπάνω συνθετικό σχέδιο; Υφίστανται οι ίδιες ή ανάλογες πολιτικές προτεραιότητες και ιστορικές αναγκαιότητες; Πώς εκλαμβάνεται πλέον, στο πλαίσιο ενός πολυκεντρικού κόσμου; Πώς θα μπορούσε να νοηματοδοτηθεί μια «ιδανική» Ελλάδα σ' αυτό το περιβάλλον; Τι ρόλο έχουν να παίξουν τα έργα και η ιστορία τους; Και, τέλος, τι μένει από τον Παρθένου αν του αφαιρεθεί η ιδιότητα του «εθνικού» ζωγράφου, αν καταφέρουμε να τον δούμε έξω και πέρα από όσα ήδη έχουμε διαβάσει ή ακούσει γι' αυτόν; Το κιβώτιο άνοιξε, αλλά -θέλουμε να πιστεύουμε- σε μια εντελώς διαφορετική εποχή από εκείνη κατά την οποία σφραγίστηκε.